

Издаван Суботом.

Цијена:

За ЦРНУ ГОРУ за годи-
ну е. 6. за по године е. 3.
за четврт године еор. 1 и
50 новчића.
За АУСТРО-УГАРСКУ
за годину е. 6. за по год.
е. 3. за четврт године е.
1 и 50 новчића.
За СРБИЈУ за годину
е. 7 за друге земље е. 8.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

Преплата шаље се у
плаћеним писмима непо-
средно администрацији «Гл.
Црногорац» на Цетиње, а
може се и картом упут-
ницом на пошту у Котор.
Доније шљу се уредниш-
тву. Рукописи се невраћају.

За огласе плаћа се од
реда 5 новч. За огласе веће
и на дуже вријеме мање.

НЕЋЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

ЦЕТИЊЕ, 21. Јануара.

Што је већ свакоме јасно било, као што смо у прошлом листу на свом мјесту и нагласили, догодило се. Јеврпск. конференција у Цариграду, не вршивши ништа, разишла се. То је једно дјело њези, кје се допадо свиј ма првим пријатељима праведне, мученички заслужене, судбине хришћанских народа у Турској и пошт ваоц ун члиех подвига и жртава Црне Горе и Србије. Сав рад конференције био је праћен сумњичењ м, осудама, а од најблажих судиоца, сажаљењ м. Конференција је искусила судбину раје. Она се родила и живила је у мукама, а цијељ за коју се родила и живила, немогаше постићи. Нека би тј догађај пробудио у вишој мери за рау симпат је сила, које је конференција претстављала. Нека би се раа ослободила својх мука, као што су од истих велесиле ослободиле своје мезимце, конференцију. Ти см ослобођењем био би крули ан мир свијех.

И ми доста нећемо још да сумњамо у такав свршетак. Можда неби сада више тешко било казати и пут, којим ће се до тога доћи. Али без нагђања тога, да ће се доћи, да се мора доћи, тоје извесно.

Кад конференција не само није показивала никаквијех успјех, него их на обећавањ није, онд рзлаз њезни морао се желити. Ми смо му се још и р довали. А то е тга, што је са свим природно, да иза конференције мора нешто друго следовати, што ће ријешити или бр ускорити ријешење питањ.

Што ће следовати иза конференције? то је било питање, с којим се сваки живи занимао. Два су мишљења и претежнија била: или ће Русија заратити с Турском исти час, тек се конференција развиће, или ће силе на другом мјесту и другим начином наставити свој дипломатски рад. Но Турек, која о ћефу жив, имала је ћеф, да изненади свијет су нечим трећим.

Она је понудила Црној Гори и Србији, да непосредно поведу преговоре о миру и закључе мир. Је ли то рођена мис о турека, али је конференција упутила порту на то, да тијем покорије своје уступње и оно, што би можда могло иза наших преговор с Турском следовати, то није изгредно, него врло важно питање, али га сад остављамо на страну. Пред нама је нова мијена, у коју је ступо наш рат с Турком; сад знамо, шта је наставило иза конференције. И с тијем фактом само имамо посла, тијем прије што су Црна Гора и Србија примиле пред г порти.

Ко ће о том сумњати, да би нама најм лије било, да до конференције никад ни дошло није, да се наш рат није морао докле прекид ти, док нам брћа и би слобода била, а Турека потиснута у своје турке границе! Али кад је ствар већ пошла овниј м путем, ми држимо, да су Црна Гора и Србија са свијем добро учињли, што су прихватили понуду Туреке.

Кад Русија, која је млчак поача од нас и којој је част и интерес zaloжен у свом рату, кад она није

ха конференције одмах разјари и пријеђе границу и кад велике силе, којима је по образу турек, јогунств, тешком замлатиц м оставило јаки румени, т кође налазе да је «мудро» устити ств р својим током», зашто би смо ми дурнов то одбили руку, кју нам Турека помирљиво пруж, там мање, што нам рат негине. Погађ ће м се, исунић м преговорима још ови остатак пр мирја, па ако се не погоди м, — имаће мнозина посла.

Конференција није имала никаквог успјеха. Па је ипак и то један успјех. Силе су бар кон татирале и поди сљизет сљав, у којем се Хришћина у Турској налазе, добиле су увјерење да се с Турцима као с крштеним људима не може разговарати, и што је пош јважије, изгубиле су могућност да се сложено оборе на Русију, кје би сигурно училеле, дје Русија сеуј тла конференцију. И сада, да су Црна Гора и Србија одбиле предлог Турек, збор био би се неуспјех конференције и кривца због рата била би бачена на њих и на Русију, коа би их тоб же била на то и вел. А непосредни преговор Туреке с Црном Гором и Србијом последње је, што се за одржање мтра чини. Далеко иза се још и тј друге цијеље свизе, а по дље што Бог да. Само с тога гледати ми одобрава м, што су Црна Гора и Србија прихватили предлог Турек.

Хоће ли ови нови преговори, посредни међу Турском и Црном Гором и Србијом, довести до мир? Пр ма досадањем држању Турек, то није лако погодити. Мир може св ко желети. Није м му ни ми притивни, али мир само за љубав мира неможемо никад желити. Озбиљни, јаки, пространи основи нужни су за то.

Црна Гора још за вријеме устанка показала је своју мир љубивост, што више некорте љубивост, што се према њеноме стању и положају једна очекивати мгло. Но је Турка нудила територијалне уступке само да посредује за мир у Херцеговини и Босни. И Црна Гора одбила је пуђе по пр ширењ. Она није хћела жртвовати зво у браћу за своју корист, него је жртвовала св ју корист за бљу срћу своје браће. Тражило је за Херцеговину и Босну јемств слободи и правичности. Није успјетимгла и дошло је до рата. Па може ли сад, послије тко славног рта и толикиј х витанх јех жртва наустити прву, ваздашњу цијељ и уговар ти у ужем смислу само за себе?

Преговори Туреке са Црном Гором и Србијом биће већ започети. Како ће се сврш ти вићћ мо. За сад држимо до смијењ рећи, да ствар, кју је наш рат покренуо, стоји дин с боље, него је стаал за вријеме конференције.

Политички преглед.

Дневно питање у политичком свијету сачињава знаменити догађај у Цариграду: фијаско јевропске конференције. Нечувени мухамедански зулуми у турској царевини, који бијаху већ докле успјели да јадна раја већ немогаше ништа својим навати, нити бијаше господар своје куће, ни своја земље, нити своје жене ни свога ћетета, да ни свога живота, — догнаше народ за оне еквациости ће морате

сила турека изазваше устанак, који, успјешно се одржавши, пробуди у Турцима још веће огорчење и крвопролића. Побеглоше стотине хиљада хришћанских душа из своје отаџбине, гладних, голих и босих, саме да си живот спасу; половина од тог броја подлеже турском дивљаштву и крвољочтву, поднесе мученичку смрт на најгрозни начин; доживисмо ужасе турских покоља у Бугарској; опуштене хиљаде села и градова у турској царевини.

Све ово збиваше се и догађаше на очиглед просвјетне и слободне Јевропе, на срамоту човјечности и овога вијека. Вапај за правдом и помоћи, глас човјечности и морала бијаше дуго «глас вапијућега у пустињи»: он изчезаваше у буки и бјесниту страховите деморализације и материјализма Јевропе, који се нестиђаше с поругом и потемвијехом пратити и игнорирати ужасе прворе крвољочтва и мучеништва у Турској. (Као што бијаше говор лорда Биконфилда у енглешком парламенту). Но та нечовјечна горделивост морале на свршетку, да подлегне гласу правде и истине: хришћански мученици стјецаше све товише пријатеља и савезника, те најближа и по крви најероднија браћа двију ерских и ж вина лташе се мала, да помогну својој биједној браћи.

Борба ерскога народа одпоче на све стране; но нечовјечна поквареност јевропског запада бијаше још толико јака и безстидна, да подурце азиатско варварство у његову рату са Хришћанством; и тако ствар Хришћанства неби окружена оним успјесима, које би иначе била постигла.

Док је овај рат трајао међу Српством и азиатским хордама, водила се у Јевропи дуга борба, борба морала са поквареношћу, хумилитета са крвољочном трговином, које резултати бијаху тако сјајни и велики, да се Јевропа нађе побуђеном, да ствар Хришћана презузме у своје руке.

Великодушни и човјекољубиви, цар Александар диже глас пред цијелом свијетом: Доста је тијех ужаса. Бескорисно крвопролиће има престати; Хришћани у Туркој морају се ослободити. Хоће ли ме у том Јевропа подупријети, добро; неће ли, ја ћу дјело сам обавити.

Јевропа, тобожња заштитница Хришћана у турској царевини, постиће се свога издјјтва, које је тијем јадницима починила, напуштајући их бјесниту турскога дивљаштва, те се покаја и нађе побуђеном, да у име хришћанских поданика дипломатски посредује.

Јевропски међународни савез изасла своје делегате на скупштину у Цариград. Ова једногласно признаде и досуди: да Турека није извела својих обећања, која је Хришћанима 1856. год. под гаранцијом Јевропе дала; да је у мјесто тога с њима варварски и брутално управљала; да је усталим провинцијама потребита автономија; да се оживотворење ове автономије има осигурати стварним гаранцијама.

Са свим логично, да се ова осуда морала осуђенику доставити и прочитати, али тим смјешније било је очекивати, да ће се осуђеник сам казнити, да ће порта сама на себе осуду извршити.

Са свим је пошатио дакле, да је порта закључке конференције морала одбити тим прије, што очекује, да ће се гарантне силе, ти њезни судијећи, при одређивању ексекутора посваћати. Но сва је прилика, да ће се у том она преварити.

Сваки члан јевропског међународног савеза, који је на поменутој конференцији учествовао и речену оуду порти потписао, дужан је у интересу своје части и угледа пред свијетом и историјом, да свом закључку поштовања прибви и да у ту цијељ и оружаном руком посредује.

Но дочим су при таквим поступцима толике жртве и трошкови, да би ексекутор могао потражити као одштету који дно туреке посједовине, и пошто би ово изазвало поремећај у међународним одношјаима; то ће се, за извјесно ексекуција повјерити ономе, који на свом барјаку упише: ослобођење Хришћана у турској царевини а не освајање.

узети, то је са свим природно, да сличан задатак може у дно пасти само Русији.

Понесу ли се све јевропске велесиле према ренитенцији и јг, идуку порте немарно и равнодушно, то неће и неможе Русија. И тако овда били би смо на истом оном становишту, же смо били прије конференције, кадно цар Александар рече: «Неће ли са мном Јевропа, ја ћу самостално радити».

Могуће је, да ће се почети кратко вријеме, да се порти даде прилика, неби ли се опаметила, и вољу Јевропе сама обавила.

То би по порту најјефтиније, најјећење било. А можда њезни најнови корак тамо и смијера. Портна понуда кнежевинама за преговоре о миру, сва прилика, има ту цијељ.

Но носи ли она у цепу на Цетиње за јабуку — Никшић а у Биоград stat's quo, то си је могла слободно пут приштедјати. Овђе добро зн ду, велико је стотина хиљада бјеглица данас на порту наперено, те се неће наћи побуђени да од свога првобитнога познатог програма ма и длаку попуште.

— Из Беча јављају, да је за њемачког војеног пуноћћника у руском главном стану одређен маршал Мантајфл.

— Сви руски добровољци оставили су Србију. Прије одласка управили су на српски народ потписану од 1127 Руса адресу благодарно ти, у којој наглашују братински пријем и пријатељски дочек Срба.

— Штуденти букурешког универзитета предали су министарству молбу да им одредт инструктора за војничко вјежбањ, дочим су одлучили, да добровољно послуже отаџбини својој.

— Кнез Николај, врховни заповједник руске војске још се није опоравио, шта више има вијести, да се је болест погоршала. Главну команду обавља генерал Непокројшички, предједник генералног штаба.

— Бугарски централни одбор издао је на Бугаре проглас, у ком изјављује да Русија, ако дође до рата, неће прво престати, док Бугарска незадовоља барем онакав положај, какав је имала Србија после букурешког и анјерманског мира.

— Из Бугарске и Босне јављају да је тамо турско бјеснито после проглашења конституције сеобито порасло. То да чине Турци, да се опру проглашеној равноправности. У Босни изазвали су Турци тијем поштуком нов устанак.

Инглешка купила је у њемачкој својим новцем више тонова, највећег калибра, те их одправља и Цариград.

— Одношјаи међу Француском и њемачком постају све напетнији. На другом мјесту доносимо распру њихове штампе, уз које се то у неколико даје виђеги.

— Из Србије јављају, да је тамо устројена «народна банка», која мисли за сад издати око три милиона билета, којих прављење већ је успјешно покушавано.

— Турци су опет нарушили примирје на Рашки код Новогпазара. Један турски пуковник пријеђе преко неутралног појаса к ерским границама. Но српски добровољци прикрише се и пусти их у клоку, же се мораше предати.

— Ружди-паша именован је министром без лисице.

— Генерал Игњатијев, пошто је у последњој сједници говорио о великим напорима Русије, да се одстрани рат, додаде: «Ако се Турека усуди ударити на Србију и на Црну Гору, или ако буде прогањала Хришћане, да ће имати посла са Јевропом».

Заступници Туреке саопштили су државама, да ће Турека узастојати, да са Србијом и Црном Гором склопи мир. Влије упућени су, да упркос неуспјеху конференције, остају добри одношјаи са државама, пријатељски дотичај са консулима и са иностранним поданицима; те да сваком нереду на пут стану.

— О јужној руској војсци јављају из Јасија: «Козаци јужне руске војске ослободили су пољског имаму и царског

рал Фомин примио је знакове хетманске частв. Све до сад у Хотину усредоточене трупе ставиле су се на Пруту, од Кабана до Скулана. Трупе, што су биле настале око Бендера, помакле су се напријед од Унгеша до Леова. Придолажене војске престадо. Влакови вуку сад само храну и ратни прибор. Иноцири код Леова разапеше неки дан преко Прута понтоњак мост, који се покусе прије три сата обави, почем бијаше мост одигнут. Говори се, да ће се руски главни штаб у случају преласка Прута амо, у Јаси, премјестити. За сутра очекују се овђе виши официри руског Генералног штаба.

— Генерал Тотлебен подио је ратном министру извјештај, по коме је утврђено приморских обала свршено.

— Из Кишинева јављају да се тамо са организацијом резервне војске најважније занимају. По наредби ратног министра има шта састоји из пет дивизија, 8000 кавалерија, и 150 топова; по за сад усредоточиће се ова сва војска у Подолији и Украјини.

Гледетон примио је у фрому депутацију, којој изјави, да се по његову назору неможе окривити Салиберн ради неуспјеха конференције. Са свим је умјесно, што велесиле нијесу по томе чиниле никаквих предлога. Сад да је главно питање, хоће ли порта и даље смјети узивату благодати парижког уговора, дочим је своја обећања тако срамно неспуњена оставила. Инглешка носи у том гогледу тешку одговорност. Влада мора обавјестити народ о последицама неуспјеха конференције. Предвођење либералне партије није он преузео.

— Из Ливерпула јављају 13. о. м.: У данашњој скупуштини конзервативаца нагласи државни благаљик корист мира за Инглешку и симпатије владе са Хришћанима на истску. Он истаче и бојазни при умјешивању у унутрашње ствари Турске и додаде, да влада није никада била неповјерљива према Русији и да она не намјерава никада повести рата за корист Туреке. Одбачене предлога конференције назва он непромишљеним.

Преглед повина.

«Нац. Цтг.» има са компетентне стране један допис из Петрограда, у ком међу осталим ово пише:

«Ако Русија загази у рат, она ће у материјалном погледу доста штетовати; но рат предвједи Русија је потпуно у стању. Ако умјереност Русије не дође до никакве успјеха, то будите умјерени, да ће развиће снаге ове још мало култивираније и просвијешћене државе Јевропу у таквом степену изненадити, да ће суђења данашње штампе тако опроргниће доживјети од кога би ју ја поштедио. Ко би и када помислио, да би Русија могла обавити двије ствари као што је у ствари било? Ја имам о том најкомпетентније податке при руци и овлаштен сам на освједочење, да се официјални кругови овом исто диве. За издавања мобилизационе наредбе био сам још свједок кретања главом, и пајозвани неби се били тада усудили пририцати како ће то теби, и ту имахаше песимизам широко поље загријека. Но успјех изненади; и што значи двије ствари, као знак државне снаге, зна

се најбоље у Њемачкој. Русија се са последњих двадесет година ванредно користила, и успјес неким противностима, жива је истина, да љезина моћ улијева поштовање. Сва суђења о љезиним финансијама показиће само поједине мане, које би се биле могле уклонити, да се није на другом пољу радило.

Пред дванаест година још се је о том одлучивало, хоће ли се прије жељезнице правити или ће се валута уређивати. Обадије заједно радити било је немогуће. После сретних дванаест година мира, и питање љезине банке изчезну. До мирних времена тамо, и ја ћу потанко да то образложим. Сва успоређивања Русије са другим државама залудан су труд, на западу неопштоји никако мјерило, којим би ово царство мјерили; и ако су стабилност, трговинско кретање и државни буџет свађе издани и доволни извори за успоређивање које народне снаге, то у Русији ове то нијесу. Ако на пр. Њемачка има 42 милиона становника, то ће рећи опсег народности од 42 милиона произвођача и толико управ трошилаца. Дочим Русија, бројећа 80 милиона житеља, има опсег од једва 20 милиона трошилаца, без мјесних производа, али при свем том 80 милиона произвођача, по произвођачком својству различних, уопће само средњих и као трошилаца дијеломнице луксуриозних, али истина постоји и она је одмјеродавна значења. У кривском рату могло се је пуне двије године са кремљачама и без привозних путева одуцарати оружју цијеле Јевропе, и после савладаног одпора, остаде земља, што је и била. Развита Јевропе био је 1853—55 већ на високој рази тако, да је у наставној периоду поправљао оно, што је већ постојало; по у Русије се је међутим стварало и имало прилике за творити, тако да проишавна периода изазва такве ствари, које произвађају централну силу, какве никад неимгаше».

— «Голоз» пише о неуспјеху конференције:

Свака од Јевропских сила добила је тијем право, да сматра источно питање са свога становишта, са својих сопствених интереса, и не треба се више никаква везаном држати међународним уговором од 1856. год.

«Стара Планина» јавља, да су бугарски делегати г. г. Цанков и Балабанов приликом њихова боравка у Петрограду били позвани на објед младме кнези Горчакову, ње је учествовало још много одабраних лица. При свршетку госте дође и сам канцлер, кнез Горчаков. Осим тога били су делегати примљени и од сама цара Александра, причем Његово Величанство изрече следеће ријечи: «Мени су на срцу бугарски интереси и потребе. Мени нијесу непозната страдања и несучевене муке бугарског народа. Но утјешите се. Мир ће се наскоро удомити у вашем отечествоу. «При тијем ријечима, додаје «Ст. Планина» паде Његовом Величанству неколико суза из очију».

БОЈНА СПРЕМНОСТ РУСКЕ И ТУСКЕ ВОЈСКЕ.

У берлинском «Нац. Цтг.» пише један војнички вјештак о том предмету следеће:

Успркос свим тијем потешкоћама, мобилизација изведена је размјерно брзо и глатко, а недостатци, који се у њој показаше, могу само користити одређењу раширене мобилизације. То, што је о тим недостатцима могло продријети на јавност, надуто је до погријешака, којима би извор био у начелима организације, у ковању лажи ишло се шта више тако далеко, да говорило, да је сумњиво, је ли војска спремна на бој, у кратко од неколико мушница начињен је слон. Али спремноост војске на бој, који нужним начином стоји у најужем савезу са начином мобилизације и из ње произтиче, не почива само на формацији војске саме и појединих зборова, већ она битно почива и на савезу темеља, коме је сврха, да се војсци допуњујући приведу животни елементи, које она сваки дан треба; људи, коњи и оброчи за њихово уздржавање, на колкоко се немогу набавити мјестимце, оружје и муниција, то су животни елементи, којих уређено и непрекинуто додације у војску, ову држи трајно спремно за бој; дрма ли се тај савез темеља, т. ј. буде ли транспорт елемента, који се на њему има приводи највећом правилошћу, прекинути или ако се та непрекинуто произведе недостатком елемената, премоленом залихом, онда се свакојко јако уздрма спремноост оперирујуће војске за бој.

У том смјеру јако се сумњало о спремноости оперирујуће војске на бој, хћело се виђети, да и овђе олет у утробу управе рије стара ракрана руских чиновника, много се писало о великим разликама између онога што би морало бити, и што јест; али да поједина складишта и нијесу нађена толико напуњена, како би била морала бити према службеним извјешћима, ако би дакле успјед тога спремноост оперирујуће војске на бој у становито, сада већ одава милоу вријеме и била неоптима, то су се до сада ти недостатци морали већ одавна надокнадити.

У предстојећем ја сам предузео доказати, на сам, како мислим, и доказао, да је са свим несумњиво, да је оперирујућа војска сада спремна на бој; да ће се та спремноост уздржати, када започне бој, томе лежи јамство у новом устројству руске војне управе на бојном пољу, како је она уређена по царској наредби од 21. Октобра пр. г. Ти прописи устројства са свим су извршени за одноше руске војске — она су напротив нашим војним одтошјима можда одвише централистички, а и самосталност чети, која к д ње већ одавна опстоји, одвише је ограничена — па ако њихова новост може на њекојим мјестима непрепријечи, да се строго проведу, онда ти прописи морају имати на пољу трајнога уздржавања спремноости војске на бој, произвести и добре резултате.

Дочим је дипломација добила или потрошила вријеме, на које се већ становиште поставиши, чини се да руска управа војске није потрошила безкористно вријеме, и ми слушамо у последње вријеме, да ће се оперирујућа војска појачати тако, да се приморска војска, дакле 7. и 10. војни збор додјеље оперирујућој војсци, да је надале још једна дивизија из московског војничког котара, послана на Прут, ваљда да надокнади ону пјешачку дивизију 12. војног збора, која из одр. de батале тога збора пазази, да ступи у ону ери-

скаг војног одијела. Приморска војска надокнадиће се мобилним дијеловима војске из војних котара, који нијесу још потпуно мобилизирани, па будући да ти дијелови војске имају служити само за сврхе посада и обране појединих приморских мјеста, а ради свог читавог слабо сувислог устројства није се немогу употребити за сврхе на бојном пољу, то сумњам да ће они бити тако јаки као оба војена збора; ја цијеним јакоост тих чети посада највише на 50,000 људи, тако да би, када стигну и те чете — до сада још нијесу стигле — јакоост, коју би морала имати оперирујућа војска, могла бити: 232,000 људи, 51,740 коња, 696 топова; к томе чете посада 50,000

дје 232,000, дакле по притици ону јакоост од 270,000 људи ефективно, о које постојању и по-ледње вријеме јављају руски листови.

Узимајући, како се то прије чарсто узимало, да Румунија неможе остати неутралном, барем не прије свршетка предстојећег рата, да се љезина и Србије снага мора одутити под руско водство, да напоследку бојна снага обиду држава данас износи у округлој своти 120,000 људи, онда видимо, да сада постоји укупна добро приправљена бојна сила од 400,000 глава, приравна да у Бугарску провали са двају главних смјерова.

Што је напротив томе протазнику поставила Турска?

Ја се неусуђујем за ниједан од оних многих, толико јако протусловних бројева, до којих сам могао доћи и истријебити их, рећи, да су само приближно истинити. Пред мјесец дана била је порта сигурна, да ће у кратко вријеме потпуно оборужати више него милион војске; онда се могао получити не само организаторни нормални број од 800,000 боривоца, него се он имао далеко још надкрити; саграђени су били величанствени топови, а концентрација била је у потпуном течају, а сада, како сада цвркнућу те тиде?

50,000 људи, међу њима највише 30,000 регуларних на Морави, 185,000 у Бугарској и Дубуду, распршених од Видина до Тулче, уздуж Дунава, у Шумли и Варни, разасетих у дијелове, од којих није наједни јачи од 33,000 људи, и напоследку, придонао је један брод са Крушовим топовима, други је обещан, а исто тако још даље на мору плива још читави брод са пушцама, прахом и оловом, то су потоњ вјести о оружју на сјеверној граници државе Отомана.

Ја сматрам те бројеве, којих свота није века од 235,000 глава, одвише малим; турску војску на Дунаву и Морави цијеним најмање на 300,000 глава; али од тих лежи их 100,000 привезаних у тврђама, тако да пребегаше оперирујућа војска само од 200,000 глава. Јесу ли се тејем скоро тромјесечног примирја дицилила, зип и ред увјек е нова сабираних јединица и млеа војске, у неком или вишем смислу поправили и учврстили, је ли тиме парсела вриједност турске војске? Одговор: Провла Чаркеза у зону примирја и у Румунију!

ПОДИСТАК.

СТРУЧНО НАЗИВЉЕ У ЗАКОНИМА.

В. Богвишња.

(Писмо пријатељу Филологу).

Врло сам вам благодаран, цијенивши пријатељу, што таквом готовошћу пристадоште на моју жељу да ми, уједно са другим пријатељима језику вјештина, сачиштавате ваше миљење о техничким називима законским, које вам мало по мало будем шилао на преглед.

Али пошто, жалобозке, наши разговори и договори о томе вјажном постоје не могу бити на окоријен, него писмено, то треба највише да се договоримо: којим ћемо се начиним договарати. Што се мене тиче, све како ја о томе мислим:

Уза сваки назив или израз који вам будем предлагало, описашу највише, ће требало буде, сва својства ствари, посла или одвошја кога се израз тиче. За тим ћу к свакоме додати израз римскога права, а уз њега и називе у правном језику главних јевропских народа нашега времена. К томе ћу приложити израз у појединим славенским језицима. Најпосле ћу набројати главније називе појма о коме ријеч буде, како се сретају у српских и хрватских писцаца, и законима писаним државним језиком, као и у народном обичном праву и језику; то све, дакако, у колкоко ће има еквиваленат за који израз, и у колкоко мени познат буде. Замислите бити:

израз који се мени буде чинио најприкладнији, са узроцима мога миљења. На основи пак примједба и миљења које ми мало по мало будете шилали ви и други пријатељи (којима ће се такође такви списи слаати), следеће избор израза.

Пошто се напрт предложенога овђе вступашу тиче претешко спознашће стране нашега подузета, он је, како видите, прилично кратак, а и потпуно које буду требале, неће га, надам се, предугим учинити. Врло ми је жао, што се разговор о другој страни посла, која се више језгре тиче, неће моћи таквом краткоћом похвалити; ту ћу бити тако слободан, да вам саопштим неке моје мисли о техничком називљу законском у опште, а особито о томе, какво би, по моме миљењу требало да буде то називље, да би одговарало потребама нашега народа. Та је тема дакако опширна. Али ми се чинило важним не се барем дотакнути већ ради тога, што би се иначе често разилазила наша миљења у ојени појединих израза, за то, што би ви често судили по вашим а ја по мојим начелима.

Ја се надам, дакле, да ви нећете замјерити дугу разговор овога првога писма и да ће те ми чим скорје саопштити своје примјетбе о томе у чему се са мном несагласете.

Свака струка чојече радње или знања, па се бавила ова моралним или фанцијним свијетом, треба да има, и има, већ сама по себи, своје техничко називље. Али пошто вријеме дође те та струка у-

ће у школу, то се називље знатно рашири и мање више превачи: то све, дакако према потребама педагошким, према правцу школе, према најразличним спљнним условима. Каквогод било то школско називље, без њега у школи неможе никако да буде. Сваком је познато, да је и до данас темљ учешу језика у школи остала граматика, а ће је граматике, ту неможе да буде без школског техничког називља. То исто ваља и о учешу права.

У правитој факултату, у учешним књигама о праву, стручно је називље нужно, неопходно, па били све тако апстрактни да се од прве и неразумију, они ће се у школи објашњавати, ближе одредјелјавати, и учитељ ће често не мало муке виђети док се учешку утуже у главу, али најпосле биће мање више постигнута цијељ. — Овђе пак долази на ред за мене главно питање: може ли се то исто казати и о законима, који су, већ по својој природи, најчистији прије свега за народ?... Немислим. Не, као да би ја држао, да у законима не треба стручних израза, јер би то било притваричје и с тим што је до сада казано и са цијељу нашега договарања, које овим писмом започињемо. Али што ја овђе особито мислим, то је: да у законима то називље треба да се иначе прима него ли је то у нас бивало до сада, па и иначе него ли је то бивало у неких народа знада, у којих су и називље и метод и слог били једнаки као у школи и учешној књизи, тако и у законима. — Разумије се да није

ниче ни у нас, јер ко нас позна и знаде да смо се на зипцу учили, како би могао и помислити, да би смо ми смјели што друго урадити осим југаге in verba magistris?

Да је техничко називље и у нашим законима, који су тобоже писани народним језиком, лоше и у народу неразумљиво, мислим да не треба доказивања, то је у опште признато. Ви бисте могли пријметити, да то називље није без приговора ни у школама ни у учешним књигама, и нико вам неће казати да ете се преварили. Али се ја овђе искључиво бавим питањем о стручном називљу закона — јер ме за сада то највише тинти, — а расправљање о цијелом предмету далеко би ме одвело, па га се и клоним. У осталом, кад би нам пошло за руком уде сити неколико боље називље за законе, то можда неби било без добрих последица и за школу.

Врло се често, особито у новје вријеме, чује говорити о правили, да закони треба да се да зашведојају, а да не треба да пучавају, јер је ово последње задаћа школе. Овђе би највише требало знати, што у вјештиним протјакима значи поучити; јер иначе и учива учитељ у школи, иначе свештеник у цркви, иначе десетник у војсци. Или питање предјела у самме славенском свијету, у којима селеки скуп користећи се самоуправом, осуду да тј и тај селак кривац има поучити 2) или 3) год. Цити дите сваки пучава на свој изид, зипте и завољето

УБЛАЖЕНИ ПРЕДЛОЖИ КОНФЕРЕНЦИЈЕ.

«Келнске Цтг.» донес из Пере текст ублажених захтјева, или закључака цај и градске конференције, које је у име јевропских пуномоћника у самој сједници конференције од прошлога понедељника Салисбери предложио и предао Сафет-пашу. Тај историјски докуменат, који већ свада међу макулатуре, пошто га је турско велико вијеће одбilo, носи наслов „Resumé mitigé“, а гласи у преводу:

Црна Гора.

Црној Гори имају се уредити пове границе и придати јој котари Бањани, Нива (с Никшићем), Дробњак, дно котара Шаранци, котари: Колашин, Кучи-Дрекалогити, Кучи-Крајишници, Васојевићи од Црне до Лима, Мало и Велико Брдо, Сруж и Жабљак. Да се ово проведе, има се поставити међународно повјеренство. Црној Гори дозвољава се слободно бродарење на Босани; тврђаве се неутрализирају.

Србија.

За Србију остаје status quo ante b. Num. те се имају уредити земаљске распре на босанској граници по обранском суду по уставима хатишерифа од 1833. год.

Турске чете и чете кнежевина имају отићи са земаљшта сбију кнежевина у погубне границе; ратни заробљеници измијењиве се, поданицима, налазећим се у служби непријатеља, даће се амнестија.

Босна, Херцеговина и Бугарска.

Главне гувернере овим провинцијама именоваше првих пет година порта, добивши ције за њихово именовање дозволење велевласти.

Покрајине подијели ће се у савдаке, којима ће на челу бити мутесариф, које ће на становито вријеме именовати порта на предлог валија (главних гувернера), и у кантоне (нахије мударлуке) са 5000 — 10,000 становника са кантоналним областима, које ће бирати народ у свакој општини и којима ће се власт протезати на све послове, тичуће се кантова као таква.

Увешће се покрајинске скупштине, којих чланове бирају кантонална вијећа на четири године. Ове покрајинске скупштине установљиваће покрајински буџет по сталном суксуру и именовати покрајински извршилац одбор, кога ће валије у свим случајевима, који прекорачују обично и једноставно издавање закона и управних одредаба, имати одлуку закључити. Одбор може о таквим стварима извјештавати порту. Распорезивање пореза има се поправити. Покрајинска и кантонална вијећа цимиће распорезивање и побирање пореза, изузевши приход од царина, пошта, брзојава као и порез од духана, жесте, те од регије. Закуп пореза укида се са свим, а порезни се заостаци одпуштају. За провинције има се установити нови прорачун за свих пет година на темељу попријечних прихода. Један дно употребити се за камате и за исплату јавнога дуга, као и за остале потребе укупне владе, а вишак остаће покрајинама. Судство ће се преуредити да буду судији независни. Судце ће именовати за грађанске и за казнене судове валија уз одобрење покрајинских управљајућих одбора, а за привилегијеве судове порта на предлог валија. Сједнице су јавне; суд води истраге. Пот-

пуна вјерозаконска слобода. У вјероисповједним стварима суде искључиво црквене оласти. Опћине уздржаваће своје свештенике, вјероисповједне уредбе и наставне заводе.

Силовито обраћање на туђу вјеру забрањиве се. Земаљски језик јаван је турском код управних области. Употребљавање ирегуларне војске строго се забрањује. Устројиће се народна војска и народно оружничтво од Хришћана и Муслимана по размјеру броја народности, са потчињеним часницима, које ће именовати главни гувернери. Насељавање Черкеза укида се. Подијељује се опћа амнестија Хришћанима, осуђеним или прогоњеним ради политичких прекршја. Селачким посједницима добара и малим закупницима у Босни и Херцеговини побољшаће се стање. Уредити се стицање земље и повратити држављанство иселеницима. Ове се мјере имају извести за три мјесеца.

Поставиће се надлежни област (контролно повјеренство). Двије надлежне власти биће постављене од велевласти, да се једне стране надзору изведећу ових установа, а друге како да подупиру мјесечне области у њихову настојању за уздржање реда и јавне сигурности. Оне ће добити посебне напутке.

ПРЕПИРКА ИЗМЕЂУ ЊЕМАЧКИХ И ФРАНЦУСКИХ НОВИНА.

Успркос увјеравања, да постоје добри одношаји међу Њемачком и Француском, новинарски рат још се наставља.

Из Берлина брзојављају «Келн. Цтг.»: «Два су назора у полемике, што се је породила међу ъемачким и француским новинарством. По једном била би ствар уталожена и закључила би је задња изјава «Рајкс-Анцјгера», у којој се свраћа на изјаву «Реп. Фран.» По другом треба се још приправити на наставак полемике. Већ су се нецрпили у нагађују ради извора, а из тога као обично настали су несигурни гласови, да ће се и у будућем прорачуну у поглављу за војску више тражити. То је барем опрезно речено. «Тајмс» истако је назора као и ми, да је неповјерење међу гласима у опће, те међу Њемачком и Француском осујетило успешан резултат конференције. «Тајмс» пише: «Највећа запријетка напредку зацдије цивилизације јест напетост међународнога неповјерења. То је, што Јевропу, како се је једном изразио лорд Биконсфилд, чини наоружаним табориштем. То подрива животну енергију сваке народности; отерује индустрију порезима, сапиње трговину и раздијељује народе. Снага тога међусобнога неповјерења јест међутобно непознање. Један народ зна мало о другом. И државници мало више знаду, а схваћање народних ознањења права је карикатура. Ми смо до те увиђавности дошли усљед наших одношаја с Француском и једва да би било превећ рећи, да је неповјерење према нашем сусједу, с којег Карло Фоше назва Французе наравним нашим непријатељима, скоро са свим изчезло. Да смо ми источно питање на страни Русије ријешили, то би били многи учинили, да се ријешимо прећеране бриге, која сада пречесто прјети, подигнути зло, којег се бојимо». Обзиром на нове међу Француском и Њемачком породивше се препоре закључује «Тајмс»: «Докле год дух, који такове лудорије могућим

чине, влада, неће нас изненадити неуспјех међународнога посредовања, али таква илустрација бивствовања тога духа мора нас потицати, да сваку згоду упогребимо, проћерати га».

На оптужбе ъемачких листова одговара «Реп. Фран.» од 22. о. м. по рим. на сљедећи начин:

«Извјадци из ъемачких новина, које ово неколико дана француско опћинство читати може, сигурно су такви, да могу узбудити највеће зачуђење. Донста нико није мислио на агитацију, коју је, по изјави «Норд. Алг. Цтг.» француско новинарство истакло, измишљену агитацију, коју берлински лист, како није очекивати било, свраћа од куповања жига у Угарској, које је куповање, узнемирило сигурност Њемачке».

Француски листови неће бити мање изневађени, када дознаду, да се ми окривљујемо, да се конференција у Цариграду вије мирније довршила. Па ипак «Нац. Цајтунг» то тврди, шта више вели, да наше приправе за изложбу г. 1878. имају ратну назјеру. То потвараће накитено је још тако, да се наше војно реорганизирање ласкавим начином опсеује.

Ко познаје организацију берлинских листова и савез њихов са напоменутим листовима, неће моћи изјаве њихове сматрати случајним резултатом незнања или самовоље овога или онога новинара, а не престано повлањање тих само мало копреном завитих инсинуација вије кадро ослабити пословидом поставију „qu r. H. d' Allemand". Прва излика тјем тужбама бијаху те рилечи, које се приписују ъемачком пуномоћнику за цариградску конференцију г. Вертеру. Њемачки листови не могу гатајити, да се је вијест о држању ъемачкога дипломата најприје у Цариграду повјеровала, и да су инглески листови били први, који су о том проговорили. Но ъемачки листови непрестају преокретати податке и цијелу одговорност за изјаву, која им, како се чини, бијаше негодна, на француске листове стоваривати. Могуће би било, да вика, коју берлински листови овом згодом подижу, има ту сврху, да упечатљење, какво су сличне изјаве на народ ъемачки чиниле, неутрализира, и да се у то надозезана онтуживања измишљена, да се важнијим учини демементи, који потребним сматраху. Немије се забравити, да је, како се чини, ъемачко новинарство задаћом поставило, наше трудно опорављање повременим усклицима страха осујетити. Сви се сјећамо на онај сензационални чланак, који донесе у прољећу године 1875. «Пост», а исто тако оних узнемирујућих загонетака, које се знаху кроз нећеље мудро на онај чланак надозезивати. Приправљање живења, о којем нам је очет наш страбуршки дописник говорио, може се без сваке муке на тај систем свести; јер тајна, којом се исто хтједе покрити, бијаше можда баш ерество, да побуди позорност. Ми нећемо, да дубље истражујемо, какав интерес води берлинске листове, да врађу чвтаљеће своје о држању францускога новинарства; једино, о чему можемо увјерити, јест, да ово држање неће ни најмање дати повода, да се јавно мњење у Јевропи на криви пут заведе».

Осим наведенога треба још примјетити, да је унутрашња уредба кућна наших сељака таква, да се ту све одредбе постављају договорно: сваки кућанин зна што и зашто то врши, на за то и врши врло радо, док то тако траје. — Лако је дакле помислити, да људи који нијесу научни слушајти само ради авторитета онога који заповједа, људи привиди изљетивства свога испуњавати само оне наредбе, које не само да разумију него и знаду зашто их испуњавају, — лако је помислити у колико ће и како ће моћи испуњавати неразумљиве законе.

Још један и то врло озбиљан разлог. Свак зна, да је нашега народа до недавно снажно живљења а дилом и сада још живе обично право, којим се органички утврдише и стручни изрази, која се тек обичаја тичу. А пошто је обичај у закону, у главnome, једнака врста садржане — што никако небрани, да законска наредба може бити и противном обичају — очевидно је, да називље законско, примљено без обзира на његову непуну разумљивост, више мути народне појмове у нас, него ли тамо, где до сада у главnome није бивало обичаја, на њ називља из обичнога права.

А сада прије него пређемо на поједине врсте израза, допустите да још приведем неке разлоге, ради којих мислим, да законодавац треба да посве и аче излаже право народу у законима, него ли то чини учитељ ученицима у школи и у

ТУРСКИ УСТАВ.

(Свршетак).

Чл. 69. Опћи избори заступника обављају се сваке четири године. Мандат свакога заступника траје само четири године; заступник може опет наново бити изабран.

Чл. 70. Опћи избори почињу најдоцније четири мјесеца пред 1. онога Невембра, на који се комора има састати.

Чл. 71. Сваки члан заступничке коморе заступа све Османе, а не искључиво Котар, који га је изабрао.

Чл. 72. Изборници су дужни изабрати своје заступнике између становника оне покрајине, којој спадају.

Чл. 73. Ако се комора распусти царским прадам, морају избори почети увријеме, да се комора наново буде могла најдоцније шест мјесеци после распуста састати.

Чл. 74. Ако премине који члан или је дуље одсутан, или изгуби својство заступника по осуди или што је примио јавно звање, мора се за замјеника скрб узети по прописима изборнога закона и у року, да нови заступник буде могао свој мандат извршивати најдоцније у идућој сједници.

Чл. 75. Мандат заступника, који су изабрани, да попуне упражњено мјесто, трајаће само до идућих опћих избора.

Чл. 76. Државно благо прорачунава за свакога заступника двадесет хиљада пиастера за сједницу и дозвољује трошак за пут амо и тамо.

Износак тих трошкова израчунаваће се према одредбама регламана, који установљује путне дневнице цивилним државним чиновницима и на темељу мјесечне плате од пет хиљада пиастера.

Чл. 77. Предсједник и оба подпредсједника именује Њ. В. султан између девет кандидата, које је комора већином гласова изабрала; од тих девет кандидата иду три за мјесто предсједника, а по три за мјеста првога и другог подпредсједника.

Предсједник и подпредсједници именују се царским прадам.

Чл. 78. Сједнице заступничке коморе држе се јавно. Комора тако може се конституирати као тајни одбор, ако то предложе министри или предсједник или петнајест чланова, а тајни одбор то прихвати.

Чл. 79. Ниједан заступник не може бити затворен или судбно прогоњен, док траје сједница, изузевши ако буде ухаћен у самоме чину или ако већина коморе закључком овласти суд на проговенење.

Чл. 80. Заступничка комора вијећа о предложеним јој законским основама. Она прима мњења или забачује уставне, које се тичу финансија и устава. Онда испитује потанко опће, у закону о прорачуну садржане државне издатке и установљује се министрима, колики имају бити. Она установљује на исти начин споразумно с министрима, какви ће бити и колики, те како ће се раздјелити и реализовати доходи, који имају бити у равноважју са издатцима.

О судачкој власти.

Чл. 81. Судци, који буду именовани по дотичном посебном закону, те провиђени бератом (декретом намјештења), немогу се свргнути, али се могу на свом мјесту захвалити. Напредовање судца, премјештање, умрочење и опозивање усљед судбенога онтуђења, подржавано је установом истога закона. Тај закон установљује увјете и својства, која су за обављање послова судца или других судачких послова потребна.

Чл. 82. Расправе свих судова јавне су. Проглашвавање осуда дозвољено је. У случајевима, које закон посебнице установљује, може суд расправљати тајно.

Чл. 83. Свака особа може у интересу своје обране пред судом употребљавати сва ерества, која закон дозвољује.

Чл. 84. Ниједно судиште не може под никаквом изликом ускратити се, да неби судило ствар, која спада на његову надлежност.

Надаље неможе одгодити или натраг уздржати осуду, кад је већ почета изјага, осим ако тужитељ одустане од тужбе.

Код казненога поступања има се јавна оптужба по закону и надаље водити и за случај, ако је тужитељ одустао.

Чл. 85. О свакој ствари суди онај суд, под којег надлежност нега спада.

Парнице између приватних и државне спадају на редовне судове.

Чл. 86. Ни судишта није могуће се инако укидати.

Чл. 87. У ствари, које се тичу прјери (светотога закона), одлучују специјални судишта. Оуде о цивилним стварима

рац неби имао свој начин поучавања? Него оставимо за сада поучавање и пристанимо к начелу заповједања, што нам ипак неће бранити да запитамо: Како ће извршити заповјед онај коме је назначена, ако је неразумије? Човјек може знати само оно што разумије. А пошто законодавац недопушта да би се ико могао непријата незнањем закона, очевидно је, да он при растављању треба да задоволи томе првом увјету знања његових закона, то јест да буду такви, да би их у истину свако могао разумјети.

Оне пак који држе, да је ум простија народа одвећ крутан него да би могло појмити све правичке танкоће, треба да би заштити: Зашто се у већини јевропских држава установом допушта и најпростијем човјеку да буде чланом скупштине или сабора?.... Јер, о коме се мисли да не може појмити одношаје који истичу из свакодневних послова и најпростијих одношаја живота, смјешно је и помислити, да може ријешавати заплетена, претанка и дубока питања државне управе, финансија и економије!

Држим да је и тога доста да бисте се убиједили, да законе треба да разумије васколик народ а да само правници, — ако премда то ваља у опште за сваки народ, држим да је од тога у нас још преча потреба, и ево зашто:

По особитоме склопу народнога ума и по правцу историјскога нашег развјетка, народ ни као што сагради до дана испорухену

мишљењу, тако исто сахраи у живој свијести своје друштвене установе, па тако хоће да их самостално и развија, премда непрестно и плодове туђега искуства, туђега изума. — У западних народа и опет усљед особитога историјског развјетка, правници узеше донекле у монополију бављење са свакодневним народним правом, али за то на западу изникну многобројни снажни грађански елементи, у коме се роди и разви своје посебно трговачко, обртничко и морско право, које по срећи утече умртвујућем дачу правника-рутинара; па видимо да грађани на западу и постадоше најзнатијим разредом народности. У нас напротив, најглавнији је, да некажемо једини наш народни елемент сељак, али по срећи још чил и природом добро обдарен, те нам за то има бити највјештаји гељак дјети, да даљи развјетак и опорављање тога најглавнијег дјела нашега народа, несврне са нормалнога, природнога пута. Јер, поставе ли наш сељак, усљед наших погрјешака, а особито ради нашега мјумнисања, онако ограничен и туп као што и опште постаде сељак на западу, — нашом је народу одзвонило. А како је још и до сада тај наш сељак народ чил и енергичан, показује нам и најновија наша историја, ће сви важнији покрети и политички и друштвени, који на западу појавише се у грађанима, у нас се свиклоцић породити у сељацима. Јер одкле су, ако не са села: Карађорђе, Милош, Дипала, Вучићи, Хајдук Вељци, Вукаловићи и

Чл. 88. Разне категорије судишта, њихова надлежност, њихове области и берива судца установиће се законом.

Чл. 89. Изван редовних судова не могу се под никаким именом устројити изванредна судишта или повјеренства, да суде о становитим посебним стварима. Ипак је дозвољена обрничка осуда (таким и именовање мувела (делегираних судца) на начин, што је установљен у закону.

Чл. 90. Ниједан судца не може уз своје функције вршити и друге државне плаћене послове.

Чл. 91. Поставиће се царски прокуратори, који ће водити јавну оптужбу. Њихове области и службени њихов положај уредиће се законом.

О државном судишту.

Чл. 92. Државно судиште састојаће од тридесет чланова, међу којима ће бити десет сенатора, десет државних саветника и десет чланова, који се изабери између председника и чланова касационог двора и приватног двора.

Сви чланови одређују се жребањем. Државно судиште сазиваће се у случајевима, које закон одређује, царском наредбом и скупштини у хотелу сграде сената. Овласти истога састоје у томе, да суди министрима, председницима и члановима двора за акцију, те свим другим особама, које су оптужене злочинства великог или злочина против сигурности државе.

Чл. 93. Државно судиште састоји од двије коморе: коморе за оптужбу и од коморе за суђење.

Комора за оптужбу састављена је од девет чланова државног судишта, који се у њу жребањем изабери. Трорица их морају бити сенатори, трорица државни саветници, а трорица чланови касационог или приватног двора.

Чл. 94. Комора за оптужбу одлучује већином од двије трећине чланова, шаље ли се предмет комори за суђење.

Чланови коморе за оптужбу не могу судјеловати код вијећања коморе за суђење.

Чл. 95. Комора за суђење састоји од 21 члана, од којих је седам сенатора, 7 државних вијећника, а 7 чланова касационог или приватног двора.

Ова суди у парницама, које јој достави комора за оптужбу већином од двије трећине својих чланова по општењим законима.

Против њених осуда нема апелације нити пак призива на касационо суд.

О финансијама.

Чл. 96. Ниједан порез на корист државе не може се увести, распорезивати или побирати, ван кријешћу закона.

Чл. 97. Буџет је закон, који садржава прорачуне примитка и издатака државе. Порези за корист државе уређени су тим законом, што се тиче њихова одмјеривања, распорезивања и побирања.

Чл. 98. Главна скупштина расправља и дозвољује закон о буџету чланак по чланак.

Придане скрижаљке, које садржавају потанкости прихода и издатака, раздијелене су у одјеле, поглавља и чланке по изгледима, установљеним уредбама.

Те скрижаљке дозвољују се по поглављима.

Чл. 99. Основа закона о буџету предлажеће се комори заступника одмах чим се сједница отвори, да буде могуће извести одредбе истога одмах почетком управне године, за коју вриједи.

Чл. 100. Ниједан издатак, који би био изван буџета, не смије се учинити из државних средстава, ван само на темељу посебног закона.

Чл. 101. У сличним случајевима, који су увјетовани изванредним околностима, могу министри, док не садеда главна скупштина, царском наредбом добавити потребне доходе и учинити трошак, који није у прорачуну предвиђен, и то под увјет, да главну скупштину, чим се састане, о том извјести законском осномом.

Чл. 102. Буџет се дозвољује на годину дана; вриједи као закон за годину, за коју гласи.

Ако због изнених околности буде заступничка комора прије распуштена, него ли дозволи буџет, моћи ће министри царском наредбом буџет прошле године такође до идуће сједнице употребити, но привремено употребљивање тога буџета не смије прекорачити годину дана.

Чл. 103. Закон о дефинитивном зарачунавању буџета показује своту получених прихода и издатака плаћања, која су учињена на доходе и издатке у години, за коју вриједи закон.

Форма и раздијелене тога закона има бити као и код буџета.

Чл. 104. Основа закона о дефинитивном зарачунавању предлажеће се заступничкој кући издвојених четири године последице коња године, о којој гласи.

Чл. 105. Устројиће се државни рачунареки двор, који ће испитивати све др-

жавне рачуне, те годишње рачуне разних министарства.

Исти ће сваке године заступничкој комори предавати посебно своје извјешће, у ком ће бити садржан посљедак његових послова и његове опасности.

На свршетку сваке четврте године предлагаће Њ. В. султану преко великог везира извјешће, у том је експозе финансијалног полжаја.

Чл. 106. Рачунареки двор састојаће се од 12 чланова, именованих царском наредбом, који се не могу свргнути.

Ниједан их се не може свргнути, осим кад заступничка комора на образложен предлог, да се свргне већином гласова закључи, да се може свргнути.

Чл. 107. Потребни увјети и својства, да ко буде члан рачунареког двора, потанкости њихових овласти, установе, по којима треба поступати, кад се који члан захвали, замјени, промакне или дође у мир, те организација уреда рачунареког двора установиће се посебним законом.

О управи покрајина.

Чл. 108. Управа по покрајинама биће уређена по начелу децентрализације.

Појединости ове организације установиће се посебним законом.

Чл. 109. Посебним законом уредиће се на најпространијем темељу избори управних вијећа за покрајине (вилајете), за окружја (санџаке) и за котаре (казе), као и главног вијећа, које ће се у главном мјесту сваке покрајине сваке године састајати.

Чл. 110. Истим посебним законом устакновиће се атрибути главног вијећа, те ће садржавати:

власт, да расправља о предметима јавнога интереса, као и о грађењу нових путова, о организовању господарских вјересијских благавина, о развоју обртности, трговине и пољдјелства, те о ширењу јавне наставе;

право, да подигну тужбу код надлежних области, и да добију помоћ против дјеловања и чиниња, који су преко закона и наредба код распорезивања и побирања пореза, или у свакој другој ствари почињени.

Чл. 111. У свакој кази (котару или кантону) биће вијеће, које ће бити овлаштено за сваку разних опћина. Томе вијећу биће задаћа да надзире:

1. Управљање с доходима од некретнина или вакуфских добара (побојних заклада), о којим је или посебним одредбама утемељитеља или обичајем установљено, на што се имаду обраћати;

2. Употребљивање заклада или добара, које су опоручним одредбама намјене доброторним сврхама;

3. Управљање убојних заклада према посебним одредбама.

Свако вијеће биће састављено од чланова, које одабере (кака опћина према посебном регламенту, што је се издати.

Ова вијећа уредиће наново мјестне области и главна вијећа у покрајини.

Чл. 112. Муниципалне послове управљаће у Цариграду по покрајинама забрава муниципална вијећа.

Организација муниципалних вијећа, њихов дјелокруг и начин избора њихових чланова установиће се посебним законом.

Разне установе.

Чл. 113. Ако се углаве чини или индиција такве нарави, да се могу предвиђети заплетаји на којој год тачки царскога подручја, има влада право прогласити онђе опсадно стање.

Опсадно стање састоји у том, да се привремено обуставе цивилни закони.

Како ће се управљати у мјестима која дођу под опсадно стање, установиће посебан закон.

Само Њ. Величанство има право оне прогнати из земаља царевине, који се по позданим извјештајима редарствене управе пронађу погубелни сигурности државе.

Чл. 114. Народна обука обвезна је за све Османе. Потанкости провађања уредиће посебан закон.

Чл. 115. Ниједна уставна устава не може под никаком излик бити обустављена или необдржавана.

Чл. 116. Ако се докаже потреба, може се устав промијенити. Промјене су везане следећим увјетом:

Сваки предлог на промјени, ставило га министарство или једна или друга комора, мора се најприје подастрјети савјетовању заступничке коморе.

Ако се предлог већином од двије трећине у тој комори прихвати, предаће се сенату.

Ако и сенат предложено промјену прими са двије трећине већине сенатора, тад ће се уста подастрјети султану на потврду.

Ако буде санкционирана царским наредбом, добила је моћ закона.

Свака уставна устава, о којој гласи који предлог да се промијени, остаје у кријености, док се год предлог неоптврди царским наредбом.

Чл. 117. Тумачење закона пристоји касационолном двору за грађанске и казнене законе, а сенату за уставне законе, а сенату за уставне законе.

Чл. 118. Све установе закона, уредаба и трајних обичаја употребне се догле, док се законитим наредбама промијене или неукину.

Чл. 119. Приврем на одредба од 10. Швала 1293. (28. Октобра 1876.) о главној скуштини осталој у кријености до свршетка прве сједнице главне скуштине.

ЦЕТИЊЕ, 22. Јануара. — Њезина Свјетлост Књагиња са свјетлим наљедником и цијелом породицом налази се, у потпуном здрављу, најповољније на Орја-Луци. Вријеме је било до сада врло пријатно, према добу године и обично лијепу и топло. Снјига, који је овђе понас прилично пао, тамо није било.

— Инглшки консул, г. Монсон, објерољен при двору Њ. Св. Књаза, дошао је у прошлу сриједу овђе. Исти дан дошао је руски потпуковник, барон Цукмер са једним писмом на Њ. Св. Књаза од принца Фридриха Карла. Свјетли Господар примио је у петак прије подне обојицу у посебној аудијенцији. Синоћ био је у свјетлом двору објед.

— Мушир Муктар-паша, заповједник турске војске у Херцеговини одицовао је у прошлу уторак у Крит, те је за гувернатора именован Вучицолска битка као да је и њега боље препоручила за ту службу, него за заповједништво над војском у рату. На његово мјесто дошао је неки Сулејман-паша.

— У „Пол. Кореспонденци“ која излази у Бечу, изашао је с Цетиња, тобоже, један допис, у коме се извјешће осталога прича, да г. војвода Машо Врбица, повјереник Њ. Св. Књаза и Господара нашега код Њ. Св. Књаза Милана, дошавши из Србије изражавао се врло недовољно о војсци српској. Тај допис прешао је из „П. К.“ и у друге неке листове. Овлаштени изјављујемо, да је свака ријеч у томе допису лажна. Ми видимо тежњу тога дописа и њему сличнијег, ма залуду су така подстрекана непријатељска.

— Добили смо из Подгорице овај врло интересантан допис: „О крвавоме боју на Фундину и ужасној погубији турској није овђе нико живи смио проговорити ни једне ријечи. Ми јадна раја несмједосмо од стра, а Турци од јади срамоте. Кад ово дана на једном поче о тој касациони свака да збори. Чујемо на сваку страју те Турци говоре: Силеија је лешина на ту страну, па ће и нас живе потровати, а и грота је, да онако леже цареви синови, па да их поине и орлушине раздири. За то ћемо ићи да их копамо, и књажева војска пустиће нас у мир, јер се султан тако с књазом договорио. Бјеше нам ово за чудо, јер се Турци вијесу до сада никада бринули за такве ствари. Кад збила ономадне ево ти заповијед, да сваки и Турчин и Хришћанин излази у Фундину, да копа мрце. Заповијед иде од Хусејин-паше, који нам уједно јавља, да нам црногорске сграже неће ништа сметати, јер је такав договор међу владама. Ко се смије противити, и ако нам не бјеше ни мало мило по оном сраду газити. Извјесмо тамо. Погледамо ово чудо и мишљамо: ко ће покопати ту силу, више од шест хиљада распанутих лешина. Но нијесмо ни четрдесетину укопали, кад нам низамски стража повика: „Тш, некопате више, него сјеците носеве, те их нијесу још тиче и трулеж разијели. Згледамо се, но ко да се противи, него удри по гљивцима носевима. Ми нијесмо одмах разумјели шта ово значи, кад после неколико дана дођоше неки Инглези и одоше одмах на Фундину, да гледају крваво разбојиште. Поче се овђе говорити, да их је Инглешка послала, да виде, јесу ли одица Црногорци сјекли Турцима носеве и ми се одмах домислимо, да је нас Хусејин-паша с тога нагодио, да сјечемо мртвијем Турцима носеве а да их опет оставимо непокопане. Ето вам ту истинити испричах што је и како је, па сад нека свјет суди о мудрости и поштењу турском. За нас је био ово мало ружан занат, а ма нам је опет нећ виђети Турчина на ове мике и милдије нам је, што се они на нас туже, него да се ви на њих морате жалити.

Чл. 117. Тумачење закона пристоји касационолном двору за грађанске и казнене законе, а сенату за уставне законе, а сенату за уставне законе.

Чл. 118. Све установе закона, уредаба и трајних обичаја употребне се догле, док се законитим наредбама промијене или неукину.

Чл. 119. Приврем на одредба од 10. Швала 1293. (28. Октобра 1876.) о главној скуштини осталој у кријености до свршетка прве сједнице главне скуштине.

ЦЕТИЊЕ, 22. Јануара. — Њезина Свјетлост Књагиња са свјетлим наљедником и цијелом породицом налази се, у потпуном здрављу, најповољније на Орја-Луци. Вријеме је било до сада врло пријатно, према добу године и обично лијепу и топло. Снјига, који је овђе понас прилично пао, тамо није било.

— Инглшки консул, г. Монсон, објерољен при двору Њ. Св. Књаза, дошао је у прошлу сриједу овђе. Исти дан дошао је руски потпуковник, барон Цукмер са једним писмом на Њ. Св. Књаза од принца Фридриха Карла. Свјетли Господар примио је у петак прије подне обојицу у посебној аудијенцији. Синоћ био је у свјетлом двору објед.

— Мушир Муктар-паша, заповједник турске војске у Херцеговини одицовао је у прошлу уторак у Крит, те је за гувернатора именован Вучицолска битка као да је и њега боље препоручила за ту службу, него за заповједништво над војском у рату. На његово мјесто дошао је неки Сулејман-паша.

— У „Пол. Кореспонденци“ која излази у Бечу, изашао је с Цетиња, тобоже, један допис, у коме се извјешће осталога прича, да г. војвода Машо Врбица, повјереник Њ. Св. Књаза и Господара нашега код Њ. Св. Књаза Милана, дошавши из Србије изражавао се врло недовољно о војсци српској. Тај допис прешао је из „П. К.“ и у друге неке листове. Овлаштени изјављујемо, да је свака ријеч у томе допису лажна. Ми видимо тежњу тога дописа и њему сличнијег, ма залуду су така подстрекана непријатељска.

— Добили смо из Подгорице овај врло интересантан допис: „О крвавоме боју на Фундину и ужасној погубији турској није овђе нико живи смио проговорити ни једне ријечи. Ми јадна раја несмједосмо од стра, а Турци од јади срамоте. Кад ово дана на једном поче о тој касациони свака да збори. Чујемо на сваку страју те Турци говоре: Силеија је лешина на ту страну, па ће и нас живе потровати, а и грота је, да онако леже цареви синови, па да их поине и орлушине раздири. За то ћемо ићи да их копамо, и књажева војска пустиће нас у мир, јер се султан тако с књазом договорио. Бјеше нам ово за чудо, јер се Турци вијесу до сада никада бринули за такве ствари. Кад збила ономадне ево ти заповијед, да сваки и Турчин и Хришћанин излази у Фундину, да копа мрце. Заповијед иде од Хусејин-паше, који нам уједно јавља, да нам црногорске сграже неће ништа сметати, јер је такав договор међу владама. Ко се смије противити, и ако нам не бјеше ни мало мило по оном сраду газити. Извјесмо тамо. Погледамо ово чудо и мишљамо: ко ће покопати ту силу, више од шест хиљада распанутих лешина. Но нијесмо ни четрдесетину укопали, кад нам низамски стража повика: „Тш, некопате више, него сјеците носеве, те их нијесу још тиче и трулеж разијели. Згледамо се, но ко да се противи, него удри по гљивцима носевима. Ми нијесмо одмах разумјели шта ово значи, кад после неколико дана дођоше неки Инглези и одоше одмах на Фундину, да гледају крваво разбојиште. Поче се овђе говорити, да их је Инглешка послала, да виде, јесу ли одица Црногорци сјекли Турцима носеве и ми се одмах домислимо, да је нас Хусејин-паша с тога нагодио, да сјечемо мртвијем Турцима носеве а да их опет оставимо непокопане. Ето вам ту истинити испричах што је и како је, па сад нека свјет суди о мудрости и поштењу турском. За нас је био ово мало ружан занат, а ма нам је опет нећ виђети Турчина на ове мике и милдије нам је, што се они на нас туже, него да се ви на њих морате жалити.

Чл. 117. Тумачење закона пристоји касационолном двору за грађанске и казнене законе, а сенату за уставне законе, а сенату за уставне законе.

Рајковић. — Пауче. Хумористичка лекција Ђорђа Рајковића. — Војвода Божо Петровић. — Српске војсковође: генерал Зах; пуковник Ант. Орешковић и арх. Нићифор Дучић. — Наше слике: Руски монитор „Петар Велики“; Св. Голем. — Дарошфуколове изреке.

Листак. Стеван Милековић Милор — Књижеван претрес. — Допис из Граца и из Н. Сада. — Прегледне билешке: Књижевност; просвета; умјетност; свечаности; друштва и скупови; лица; новинарство и смјеса. — Дописка. — Ребус.

П. Слике. Војвода Божо Петровић. — Руски монитор „Петар Велики“. — Св. Голем у Швајцарској. — Генерал Фр. Зах. — Пуковник А. Орешковић. — Арх. Н. Дучић.

Ова се свеска разашље свима оним, који су се лани претплатили или на читаву годину или пак на последњу четврт. Ова господи добиће и П. и Ш. свеску без доплате.

Лист излази мјесечно на 3 табака са корицама а кад и кад и са којим прилогом и стаје:

на читаву год. ф. 6.
„ пола год. „ 3.
„ четврт год. „ 1 и 50 в.

За Србију:

на читаву годину 72. гроша.
„ пола године 36 „
„ четврт године 18 „

За Црну Гору, Румунију, Русију, Београд, Француску и Швајцарску стаје 7 ф., а за Америку и Египат 8 ф. а. вр.

Претплата се шаље осим на потписану, на књијару браће М. Поповића у Н. Саду; браће Јовановића у Панчево и В. Валожића у Биоград.

Администрација „Српске Зоре“
Wi n, VII., burggasse 24.

НОВА КЊИГА.

Накладом А. Пајевића у Н. Саду, сад је баш из штампе изишла књига:

„Здравље и напредак наше бјече“.

за народ написана
Милан Јовановић Батут,
које је дјело наградила „Матица српска“ са 100 ф. из фонда Ј. пл. Наке С. Милушић.

Цијена је књижи 60 новчића, а сви препродавци, и који поруче на више, добиће попуст (рабат) 25 пр. или 45 изв. комад.

Непознатим скупљачима шаљемо књиге само уз поштарску наплату, а наши познати растуривачи књига и пријатељи, који држе да је вриједно и корино овакву књигу у народ промјати, нека изводе само јавити потписатом, колико књига да им се пошаље, па ће им се и без поштарске одмах послати ако међутим сами од своје воље не пошалу унапријед новац или не јаве да им се књиге уз поштарску наплату пошаљу.

А да се без одицања могу књиге свакоме сласти, нека се изволи број уписаника са или без предплате одмах сласти потписатом издаваоцу књиге.

Наручитељи из Црне Горе и Бокс могу ово дјело добити код г. Шпира Петровића у Котору.

А. ПАЈЕВИЋУ, у Н. Саду.

Слика

„РАЂЕНИ ЦРНОГОРАЦ“.

Сл. обћинству на обавјест!

До скоро ће се у нашој престолници доградити светлиште за сликарске умотворине подпором оног мужа, који све, што се код нас лајепа, племенита и узвишена подиже, неиздрживом дарељивости подупаре. Ова сграда не само да ће се његовом подпором подићи, него је благодарна његова рука намјенила и све вјештачко своје благо, које је вишегодишњим трудом сабирала, овој нашој галерији. Но између дивних и крајних умотворина ових бити ће у тој сбирци недвојбено прави алем слика Чермака „Рађени Црногорац“.

Потписани латио сам се дичне задаће, да тај крајни умотвор по најбољим вјештацима уљеним бојама умножити дадем, а нијесам жалио нити труда, нити трошка, да то дјело у сваком погледу буде вјерно огледало оригинала; а само за такво изведење добио сам дозволу од преузвизног владике као и од Чермака.

Но дочим наши домаћи листови препоручују литографију исте слике, која је једно вријеме била у Прагу изложена те часким умјетничким друштвима приређена за њихове чланове, то ми је дужност наше сл. обћинство упозорити да ће у мјесецу Фебруару моји агенти почети са сликом, која је мојом наредбом издана, предбројнике сакупљати а гом ће приликом моћи сваки предбројник увидити, да, ако је моја слика и скупља, а то је нешто достојнија за урес сваке дворане, па и сигурно и вриједнија и трајнија.

Са особитим поштовањем Х. Ботеа

прва загреб. умјет. и обрт. дворана.

КЊИЖЕБНОСТ И УМЈЕТНОСТ.

„Српска Зора“

илустрован лист за забаву и поуку.

Година друга.

Ишаола је прва свеска за годину 1877 са овим садржајем:

1. Текст. Једна погрешка. Припојетка Мите Живковића. — Недајте се! Пјесма Мите Поповића. — Причања Вука Дојчевића. Скупио и сложио Ст. М. Љубиша. (I.) — Ромео и Јулија на селу. Припојетка Готфр. Колера превео Ј. С. Ч. — О води. Нависао проф. А. М. Матић. — Куга. Пјесма од Линга превео Њ.